

VOGELATLAS AMSTERDAM

BROEDVOGELS EN WINTERVOGELS
IN EN ROND DE HOOFDSTAD

FRANK VAN GROEN, JIP LOUWE KOOIJMANS, GEERT TIMMERMANS & KOEN WONDERS

Noordboek natuur

Colofon

De Vogelatlas Amsterdam is mede mogelijk gemaakt dankzij een bijdrage van:

COPYRIGHT	© 2022, Frank van Groen, Jip Louwe Kooijmans, Geert Timmermans & Koen Wonders (red.) uitgeverij Noordboek.
TEKST	Frank van Groen (hfst 1, 2, 3 (min §3.3-3.5), 4, 5, 6 (inleiding), 7 en 8, Dankwoord, Amsterdamse Avifaunistische Lijst, intermezzo Ganzenland, Weidevogels), Jip Louwe Kooijmans (hfst 3.3 en 8, intermezzo Tuinen en balkons voor vogels en mensen), Geert Timmermans (hfst 3.4 en 3.5) en Koen Wonders (hfst 8, intermezzo Een stad vol roofvogels, Meeuwen in de stad, Huismus en Gierzwaluw). Soortteksten: zie aldaar.
REDACTIE	Frank van Groen, Marion de Groot en Tycho Fokkema
FOTOREDACTIE	Ewout Huibers en Roely Bos
KAARTEN	Frank van Groen
OMSLAG ONTWERP	Arnold Meijer (Blue Robin dtp, Noordwijk)
BOEKVERZORGING	Arnold Meijer (Blue Robin dtp, Noordwijk)
FOTO OMSLAG	Roely Bos
ISBN	978 90 5615 948 1
NUR	435

WIJZE VAN CITEREN Groen van, F.M., J. Louwe Kooijmans, G. Timmermans & K. Wonders. 2022. Vogelatlas Amsterdam, Broedvogels en wintervogels in en rond de hoofdstad. Noordboek, Gorredijk. 2022.

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, Postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl

NOORDBOEK is onderdeel van 20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	7	Soortbeschrijvingen	70
Inleiding	8	6.1 VERSPREIDINGSKAARTEN	70
1.1 EEN VLIEGENDE START	8	GANZENLAND	82
1.2 EEN GEVARIEERD GEBIED	9	WEIDEVOGELS	172
Methode	12	MEEUWEN IN DE STAD	200
2.1 TELRESULTAAT EN EINDSCHATTING	14	EEN STAD VOL ROOFVOGELS	222
2.2 AANVULLENDE WAARNEMINGEN	14	TUINEN EN BALKONS VOOR VOGELS EN MENSEN	264
2.3 INTERPRETATIE GEGEVENS OP VERSPREIDINGSKAARTEN	16	HUISMUS EN GIERZWALUW	328
2.4 HET WEER IN 2020 EN 2021	17	Zeldzame en verdwenen broedvogels	360
Vogels in een veranderend landschap	20	Aanbevelingen voor een toekomstbestendige vogelrijke Amsterdamse regio	370
3.1 VOGELGROEPEN	20	8.1 AANBEVELINGEN VOOR BEWONERS	370
3.2 DE ONTWIKKELING VAN AMSTERDAM IN VOGELVLUCHT	21	8.2 AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTEN	371
3.3 STEDELIJK GEBIED	23	8.3 AANBEVELINGEN VOOR PROVINCIES EN LANDELIJKE OVERHEID	373
3.4 STADSPARKEN	26	Dankwoord	376
3.5 RECREATIE- EN NATUURGEBIED	29	Literatuur	380
3.6 AGRARISCH GEBIED	32	Amsterdamse Avifaunistische Lijst	384
3.7 STIKSTOFDEPOSITIE	34	Register	394
3.8 KLIMAATVERANDERING	39		
3.9 TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN	41		
Telresultaten voor vogelgroepen	46		
4.1 ALGEMENE EN ZELDZAME SOORTEN	46		
4.2 RODE-LIJSTSOORTEN	50		
4.3 SOORTGROEPEN	52		
Vergelijking met eerdere regionale atlassen	62		
5.1 RANDSTAD EN BROEDVOGELS	63		
5.2 SIJSJES EN DRIJFSIJSJES	65		
5.3 ATLAS VAN DE NOORD-HOLLANDSE BROEDVOGELS	66		
5.4 VOGELGROEPEN	67		

Voorwoord

Geen andere soortgroep weerspiegelt de verscheidenheid aan Amsterdammers zo goed als de vogel. Van typische brutale stadsvogels zoals de Huismus, die vriendelijk tjlpt in menige binnentuin, de Gierzwaluw, die helemaal vanuit tropisch Afrika komt gevlogen om in onze stad te broeden, tot de nachtbrakende Ransuil, die zijn avonturen liever in het donker beleeft, en de paradijsvogels op de Dam.

De stad heet iedereen welkom, waardoor het er altijd bruist van energie en geluiden. Amsterdammers hebben een speciale band met de natuur. Mogelijk komt dat omdat de verstedelijkte woonomgeving veel inwoners heeft laten inzien hoe waardevol die laatste groene oases in de stad zijn. Onze parken zijn onmisbaar voor het welbevinden van de Amsterdammer. Tijdens de coronapandemie hebben veel mensen wandelen in een groene omgeving ontdekt, waardoor ze weer even helemaal kunnen opladen.

Toch ziet nog lang niet iedereen hoe belangrijk dit groen is voor tal van dieren, waaronder een opvallende soortgroep als de vogels. Ik hoop dat dit boek daar verandering in brengt. Het is een prachtige momentopname van hoe de Amsterdamse vogelwereld er nu bij staat, als graadmeter van de ecologische kwaliteit van onze stad. Daar mogen we als stad best trots op zijn.

F. Halsema

burgemeester van Amsterdam

Deze in het centrum van Amsterdam zingende Spreeuw bruist van de energie.

Foto: Ewout Huibers

Graspieper en Grutto op hun gezamenlijke uitkijkpost in Waterland

Foto: Ewout Huibers

Dit is 'm dan. De nieuwe Vogelatlas van de regio Amsterdam. De gegevens zijn voor het grootste deel bij elkaar geteld door 138 vrijwilligers van de Vogelwerkgroep Amsterdam. Niet alleen in de stad, maar ook ver daarbuiten. Van Waterland tot Botshol, van de Haarlemmermeer tot Weesp. Broedvogels én wintervogels. Dat maakt de *Amsterdamse Vogelatlas* een uniek boekwerk. Nooit eerder is de vogelbevolking van onze regio op deze schaal onderzocht.

De nieuwe verspreidings- en telgegevens zijn naast eerdere publicaties gelegd. Sommige vogelsoorten zijn afgenomen, andere profiteren juist van verstedelijking, verparking, veranderingen in de landbouw of klimaatverandering. Van al deze

veranderingen doet dit boek verslag. Alle soorten en hun leefgebied zijn beschreven door lokale vogelaars. De teksten gaan vergezeld van inzichtelijk kaartmateriaal. Dat maakt Vogelatlas Amsterdam een boeiend leesboek en een praktisch naslagwerk. Een 'must-have' voor iedereen met interesse in Amsterdam en de vogels in en rond de stad. Er zijn wereldwijd maar weinig stedelijke agglomeraties waarvan de vogelbevolking zo gedetailleerd in kaart is gebracht. Een prachtig resultaat voor Amsterdam. Veel kijk- en leesplezier!

1.1 EEN VLIEGENDE START

De oorsprong van deze atlas ligt bij een lezing van stadsecoloog Remco Daalder voor de Vogelwerkgroep Amsterdam in

april 2019. Hij presenteerde materiaal uit *Sijsjes en Drijfsijsjes*, een regionale vogelatlas uit de negentiger jaren van de vorige eeuw. Tijdens zijn betoog verzuchtte Remco dat het mooi zou zijn als er weer eens zo'n publicatie van de grond zou komen. Er is de afgelopen dertig jaar namelijk veel veranderd. De Kemphanen zijn er niet meer en de destijds superzeldzame Ijsvogel heeft zich opgewerkt tot heuse stadsvogel. In de nabije toekomst staan er ingrijpende ruimtelijke ontwikkelingen op stapel. Denk aan de bouw van vele woningen en de ontwikkeling van zonneweides en windparken. Hierdoor zal de vogelbevolking blijven veranderen. Hoog tijd om de vogelstand opnieuw gedetailleerd in kaart te brengen.

Frank van Groen was bij de lezing en besloot de uitdaging op te pakken. Als teller van verschillende gebieden in en rond Amsterdam, als professional én vrijwilliger, was Frank al een spin in het web. Hij bedacht een methode om gegevens te verzamelen en verkreeg steun voor het project bij het bestuur van de Vogelwerkgroep Amsterdam. In de zomer van 2019 is een projectgroep opgestart. Naast Frank bestond dit atlasteam uit Koen Wonders, Marion de Groot en Steven Wytema. Het idee was helder: in drie jaar tijd alle broed- en wintervogels in het werkgebied van de Vogelwerkgroep tellen. Het idee werd enthousiast ontvangen door de leden van Vogelwerkgroep Amsterdam en meer mensen dan verwacht gaven zich op als teller. Twee jaar bleek genoeg om alle 554 vierkante kilometerhokken van de regio te tellen.

1.2 EEN GEVARIÉERD GEBIED

Op het eerste gezicht is de steeds verder verstedelijkende Amsterdamse regio misschien niet het ideale gebied voor een

vogeltelproject. Veel mensen denken dat er maar weinig vogels leven. Toch biedt deze hoog-dynamische stedelijke omgeving kansen voor vogels, al zijn er ook bedreigingen. Dat kan leiden tot onverwachte vestigingen en tot het verdwijnen van soorten.

Omdat vogels kunnen vliegen en zich over grote afstanden kunnen verplaatsen, hebben ze een veel groter dispersievermogen dan bijvoorbeeld zoogdieren en amfibieën. Door hun grote actieradius kunnen vogels nieuwe gebieden met gunstige leefomstandigheden relatief snel koloniseren. Andersom zegt hun verdwijnen ook iets over de leefomgeving. Vogels zijn de spreekwoordelijke 'kanarie in de kolenmijn'. Door veranderingen in verspreiding en aantallen op het spoor te komen en te begrijpen, kunnen ontwikkelingen aan het licht komen en desgewenst worden bijgestuurd.

In een groen en gevarieerd milieu zijn vogels zichtbaar en hoorbaar aanwezig. Dit is ook de leefomgeving waarin wij menselijke bewoners ons prettig voelen.

Het vergroot onze gezondheid en ons welbevinden. Een zichtbare en hoorbare vogelbevolking, als vertegenwoordigers van de levende wereld om ons heen, is daarbij de kers op de taart. Als ecosysteem-engineer hebben wij mensen een enorme invloed op onze leefomgeving. Met de juiste keuzes kunnen onze gevels, daken, tuinen en straten, alsmede de recreatie-, landbouw- en natuurgebieden rond de stad een goede leefomgeving voor veel vogelsoorten zijn. Deze keuzes kunnen we deels individueel maken, bijvoorbeeld door tegels uit onze tuin te lichten of een bessenstruik te planten. Maar er liggen grote verantwoordelijkheden op beleidsniveau en bij de politiek. Hopelijk draagt dit boek bij aan dit bewustzijn en leidt het ertoe dat natuurinclusiviteit een veel belangrijkere rol gaat spelen bij ruimtelijke beslissingen. Op micro- en op macroniveau. Daarmee kan zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het vogelleven in de Amsterdamse regio behouden blijven of zelfs verbeteren. Daar varen we zelf ook wel bij.

De voorheen zeldzame Slechtvalk heeft de Amsterdamse regio succesvol gekoloniseerd en broedt onder meer op het Rijksmuseum. Via de webcams van Beleef de Lente was het broedproces daar in 2022 goed te volgen. Drie jongen vlogen met succes uit.

Foto: Roely Bos

De Scholekster is een flexibele vogel. Van oorsprong een kustvogel broedend op kwelders, koloniseerde de bonte piet in de twintigste eeuw met succes graslanden in het binnenland. Voedselgebrek en landbouwintensivering deden de populatie afnemen, maar opnieuw paste de Scholekster zich aan.

In toenemende mate broeden ze succesvol op daken in stedelijk gebied. Voedsel zoeken ze er in bermen en op sportvelden. In het vroege voorjaar opereren ze nog in groepen, zoals hier bij het Landje van Geijsel. Met hun zwart-witte verenpak en stevige lange rode snavel zijn Scholeksters een lust voor het oog.

Foto: Roely Bos

Vogels tellen tijdens een mistige ochtend kan zeer uitdagend zijn zoals hier langs de Ouderkerkerdijk

Foto: Roely Bos

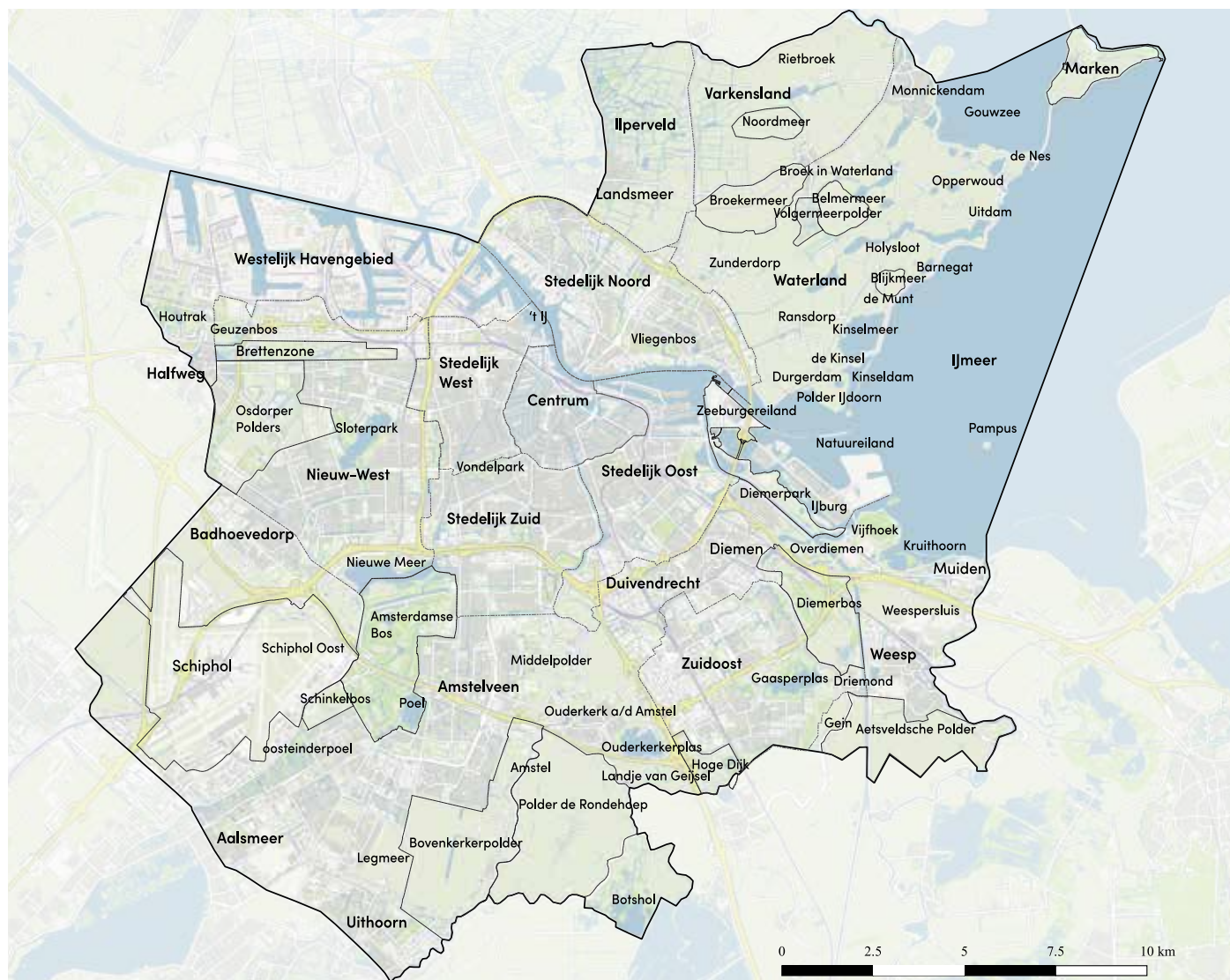
Deze vogelatlas beslaat het werkgebied van de Vogelwerkgroep Amsterdam. Een prachtig, divers gebied waar jaarlijks meer dan 200 verschillende soorten vogels kortere of langere tijd verblijven. Dit werkgebied is verdeeld in 554 kilometerhokken van elk 100 hectare, gebaseerd op het grid van de zogenaamde Amersfoort-coördinaten. Eerdere regionale vogelatlassen, zoals *Sijsjes en Drijfsijsjes* en de *Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels* gebruiken dezelfde standaard. Landelijke atlanten gebruiken een grid van 5 bij 5 kilometer, zogenaamde atlasblokken. De gegevens uit dit boek zijn dus 25 maal zo nauwkeurig als die in de *Vogelatlas van Nederland*. Kilometerhokken worden in

dit boek ook km-hokken of kortweg hokken genoemd.

Voor deze uitgave zijn alle hokken van het werkgebied in 2020 of 2021 geïnventariseerd op wintervogels en broedvogels. Een dergelijke klus was voor de wintervogels nog niet eerder geklaard. Van de 554 kilometerhokken liggen er 326 volledig in het werkgebied van de Vogelwerkgroep. Van 126 randhokken op de grens van het gebied is alleen het deel binnen het werkgebied geteld. Amsterdam is omgeven door water. Maar liefst 58 hokken bestaan voor een deel uit open water, 44 hokken volledig. Deze laatste zijn uiteraard niet geteld op broedvogels.

De taxonomische eenheid voor *Vogelatlas Amsterdam* is de soort. Als basis hiervoor is de *HBW-Birdlife species checklist* (Del Hoyo & Collar 2014, 2016, Del Hoyo, 2020) genomen. Deze soortenlijst wordt ook gebruikt door de Internationale Vogelbescherming, de Europese Unie en de in 2020 verschenen Europese broedvogelatlas (Keller et al, 2020).

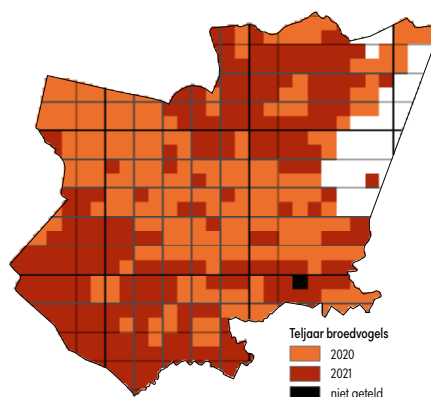
Het veldwerk is uitgevoerd door 138 mensen, veelal lid van de Vogelwerkgroep Amsterdam. De meeste hokken zijn door een enkele waarnemer geïnventariseerd, een aantal kilometerhokken door duo's. Voor de wintervogeltelling zijn tussen half december en half februari 2 bezoeken aan een kilometerhok afgelegd. De

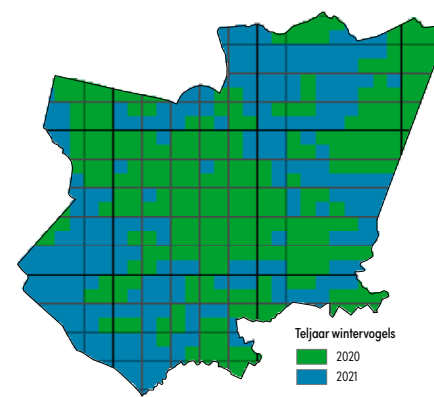
Gebiedenkaart

broedvogeltelling besloeg 4 bezoeken, tussen maart en juni. Incidenteel zijn meer of iets minder bezoeken uitgevoerd. De meeste kilometerhokken zijn in de winter en tijdens het broedseizoen door dezelfde persoon geteld.

In 2020 zijn 293 van de 554 kilometerhokken geteld op wintervogels, de resterende 261 in 2021. Voor broedvogels zijn 238 kilometerhokken in 2020 geteld en 266 in 2021. Eén kilometerhok bij de Gaasperplas is door een misverstand niet op broedvogels geteld. Gelukkig waren er aanvullende waarnemingen, onder meer van een BMP-inventarisatie van het Gaasperpark.

figuur 1.1 Jaar waarin hok geteld is ten behoeve van broedvogeltelling

figuur 1.2 Jaar waarin hok geteld is ten behoeve van wintervogeltelling

2.1 TELRESULTAAT EN EINDSCHATTING

Op basis van het aantal waargenomen vogels bij de wintervogeltelling of het aantal geldige waarnemingen bij de broedvogeltelling is door de teller een schatting gemaakt van de aantallen per soort in het betreffende kilometerhok, in 5 aantalsklassen. Hierbij werd rekening gehouden met het tijdstip en de mate van compleetheid waarin het hok kon worden bezocht.

Er is dus bijgeschat. Voor goed zichtbare vogels als Knobbelzwaan en Grote Zilverreiger is dit niet relevant. Maar algemene, kleine en minder zichtbare vogels,

zoals Winterkoning, Heggenmus en Merel, die in onoverzichtelijke biotopen voorkomen, zijn vaker een klasse hoger geschat. Zeker als het aantal concrete waarnemingen aan de bovenkant van het bereik van de klasse eronder lag. Daarnaast is bij de broedvogeltelling voor elke soort de hoogste broedcode genoteerd (zie bijgaand kader). Broedcode 8 kan in het veld niet worden vastgesteld en broedcode 4 pas achteraf, na afloop van alle bezoeken aan het kilometerhok.

Voor het broedvogelonderzoek is een kilometerhok in de meeste gevallen 4 keer bezocht. Dat is minder dan gebruikelijk voor een BMP-inventarisatie. BMP staat voor Broedvogel Monitoring Project en is de landelijke standaard voor broedvogelinventarisaties. Datumgrenzen en andere criteria voor de bepaling van een geldig territorium zijn over het algemeen aangehouden. Maar hier en daar is van de BMP-norm afgeweken. Voor soorten waarvoor bij BMP voor een geldig territorium 2 waarnemingen vereist zijn, is incidenteel afgeweken van deze norm, met name wanneer voldoende geschikte broedbiotoop aanwezig was in het desbetreffende kilometerhok. Na zorgvuldige afweging werd in dat geval soms ook een enkele waarneming van een dergelijke soort toch meegeteld als broedvogel.

Na een kwaliteitscheck door de atlascoördinator zijn onduidelijkheden en suggesties voor een andere aantalsklasse en/of broedcode teruggekoppeld naar de tellers. Op basis van de verzamelde gegevens en extra informatie van de tellers is vervolgens voor elke soort de definitieve klasse en broedcode per kilometerhok vastgesteld.

Voor de eindschatting is bij de wintervogeltelling de hoogst bepaalde aantalsklasse genomen, voor de broedvogeltelling de hoogste klasse binnen de datumgrenzen van een bepaalde soort.

Voor de eindschatting is bij de wintervogeltelling de hoogst bepaalde aantalsklasse genomen, voor de broedvogeltelling de hoogste klasse binnen de datumgrenzen van een bepaalde soort.

2.2 AANVULLENDE WAARNEMINGEN

Om het verspreidingsbeeld zo compleet mogelijk te maken zijn ook aanvullende waarnemingen gebruikt. Door het geringe aantal bezoeken kunnen soorten zijn gemist, met name de wat schaarsere soorten of die met een lage trefkans. Het niveau van de tellers verschilde. Wat minder ervaren tellers kunnen soorten hebben gemist of een te lage schatting hebben opgegeven. Aanvullende waarnemingen bieden dan uitkomst.

Door het gebruik van aanvullende waarnemingen uit de twee teljaren kan een te rooskleurig beeld ontstaan als dezelfde vogel achtereenvolgens in verschillende kilometerhokken gebroed zou hebben en in beide jaren zou zijn geteld. Vooral pioniersoorten zijn mobiel en verkassen makkelijk van broedlocatie. Zo zijn oever-

SOVON BROEDCODES

- 1 Waarneming van een volwassen individu in broedbiotoop.
- 2 Eenmalige waarneming van zingend of baltsend individu in geschikte broedbiotoop.
- 3 Waarneming tussen de datumgrenzen van een paar in geschikte broedbiotoop.
- 4 Territoriumgedrag zoals zang en gevechten, op dezelfde plaats vastgesteld, op tenminste twee dagen die minimaal tien dagen uit elkaar liggen. Achteraf na tellingen vast te stellen.
- 5 Baltsend paar (ook paring) in geschikte broedbiotoop.
- 6 Bezoek van vogel aan een waarschijnlijke nestplaats.
- 7 Angstkreten of ander gedrag (alarmeren) dat wijst op aanwezigheid van een nest of jongen.
- 8 Vogel met broedvlekken. Niet in veld vast te stellen en niet altijd betrouwbaar.
- 9 Transport van nestmateriaal, nestbouw of uithakken/graven van nestholte.
- 10 Afleidingsgedrag. De vogel doet alsof hij verlamd of gewond is en lokt zo de waarnemer weg van het nest.
- 11 Pas gebruikt nest of eierschalen.
- 12 Pas uitgevlogen jongen van nestblijvers of uitgelopen donsjongen van nestvlieders.
- 13 Gebruikt nest met onbekende inhoud.
- 14 Transport voedsel of ontlasting.
- 15 Nest met eieren.
- 16 Nest met jongen gezien, of de jongen in het nest gehoord.

Familie Knobelzwaan op IJburg

Foto: Ewout Huibers

zwaluwvanden soms het ene jaar bezet en het andere jaar verlaten. Andersom is de kans reëel dat hier en daar wat is gemist. Grosso modo zullen dubbelstellingen en niet geregistreerde territoria elkaar in enige mate opheffen. Indien relevant wordt hier in de soortbeschrijving op ingegaan. Bij het maken van populatieschattingen is rekening gehouden met een eventueel cumulatief effect bij veel aanvullende waarnemingen.

Ook voor meer mobiele en veel ingevoerde soorten in de wintermaanden kan een te rooskleurig beeld ontstaan. Daarom is het ook van belang te kijken naar het percentage van de waarnemingen dat aanvullend is. Hoe zeldzamer de soort en hoe hoger dit percentage is, hoe groter de kans dat de verspreiding van de soort die het kaartbeeld laat zien overdreven is.

Bronnen wintervogels

De verzamelde dataset is vergeleken met de gegevens van twee winterseizoenen, te weten de periodes 16 december 2019 tot en met 15 februari 2020 en 16 december 2020 tot en met 15 februari 2021. Het ging daarbij om bijna 50.000 waarnemingen uit Waarneming.nl en ruim 5700 waarnemingen van vooral Sovon (Jaarrond Tuintel-

ling) uit NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna). Overvliegende vogels of vogels op slaappleatsen zijn niet meegeteld.

Per kilometerhok is het hoogste aantal per soort en per jaar bepaald en ingedeeld in vijf aantalsklassen. Dat leverde 12.284 unieke kilometerhok-soort-combinaties op. De uitkomst is vergeleken met de verzamelde dataset van 15.145 unieke kilometerhok-soort-combinaties. Aanvullende waarnemingen zijn toegevoegd aan de dataset en gelabeld als 'aanvullend'. Het kan daarbij gaan om een nieuwe soort voor een kilometerhok (ruim 4400 maal) of om een hogere aantalsklasse dan bepaald tijdens het reguliere onderzoek (475 maal).

Bronnen broedvogels

Om de schattingen en het verspreidingsbeeld zo compleet mogelijk te maken, zijn als aanvulling op de verzamelde dataset gegevens gebruikt van beschikbare BMP-broedvogelinventarisaties en aanvullende losse meldingen van broedgevallen van diverse tellers. Het gaat daarbij om geldige territoria volgens de BMP-methode. Daarnaast waren vlakdekende tellingen van weidevogels beschikbaar, voor een deel van het gebied ook van eerdere jaren. Met name van Varkensland,

het IJperveld, Amstelland en de Aetsveldsche Polder zijn gegevens uit 2018 als aanvulling gebruikt. Ook van Gierzwaluw waren er inventarisaties uit eerdere jaren. Die soort is erg plaatstrouw en broedt elk jaar op dezelfde locaties. De oudste gebruikte Gierzwaluw-gegevens dateren uit 2016.

Van elk kilometerhok met territoriumstippen afkomstig van bovengenoemde inventarisaties is per soort en per jaar het maximale aantal en de hoogste broedcode bepaald. Wanneer van een soort gegevens van meerdere jaren voorhanden waren, is het jaar met de hoogste klasse en de hoogste broedcode genomen. Samen met de losse meldingen leverde dit 4365 soort-kilometerhok-combinaties op. Hiervan bleken er 1633 aanvullend.

Ook zijn gegevens uit Waarneming.nl gebruikt uit de periodes 15 maart tot en met 15 juli 2020 en 15 maart tot en met 15 juli 2021. Dit gebeurde alleen als de waarneming voorzien was van een broedcode en binnen de datumgrenzen van de soort viel. Amsterdamse vogelaars was gevraagd waarnemingen van broedvogels in het broedseizoen zoveel mogelijk op locatie en met een broedcode door te geven aan Waarneming.nl. Van deze waarnemingen is per kilometerhok van

Overwinterende Tijftjaf

Foto: Ewout Huibers

elke soort de waarneming met de hoogste broedcode genoteerd en eventueel het hoogste aantal. Dit leverde nog eens 5808 soort-kilometerhok-combinaties op, waarvan er 1152 aanvullend bleken te zijn.

2.3 INTERPRETATIE GEGEVENS OP VERSPREIDINGSKAARTEN

Over het algemeen is de indruk dat de veldwerkers voorzichtig zijn geweest met bijschatten, met name bij kleine soorten zangvogels. Het daadwerkelijke aantal kan daarom soms een klasse hoger liggen dan op de kaarten zichtbaar is. Andersom zal dat veel minder het geval zijn.

In gebieden die veel bezocht worden door vogelaars worden relatief veel waarnemingen ingevoerd in Waarneming.nl. De kans op relevante aanvullende waarnemingen in kilometerhokken in deze gebieden is groter dan in kilometerhokken die minder vaak worden bezocht door vogelaars.

Geschatte populatie

De verzamelde gegevens zijn om te rekenen naar een minimumpopulatie en een maximumpopulatie op basis van de opgegeven aantalsklassen. Op basis van deze berekende populatie is door middel van *expert judgement* ook een geschatte populatie voor elke soort bepaald. Zowel voor

broedvogels als voor wintervogels, met een minimum- en maximumwaarde. Het gaat dan om het geschatte aantal broedparen bij de broedvogels of het geschatte aantal exemplaren bij de wintervogels dat in de atlasperiode in de Amsterdamse regio voorkwam.

Bij broedvogels zullen soorten met kleine territoria, veelal kleine zangvogels, in hun kilometerhok blijven. Grote soorten als eenden, steltlopers en roofvogels hebben vaak grote territoria en kunnen in meerdere kilometerhokken zijn meegeteld als broedvogel, zeker als het om opvallende soorten gaat. Om die reden kan een dergelijke soort soms onterecht in meer dan één kilometerhok zijn meegeteld. Andersom kunnen hierdoor ook territoria gemist worden. Meer verborgen levende soorten kunnen makkelijk gemist zijn of onderteld. Wanneer van een bepaalde soort veel stippen afkomstig zijn van aanvullende waarnemingen kan een cumulatief effect zijn opgetreden. In dat geval geeft de verspreidingskaart een te rooskleurig beeld. Dit speelt met name voor de wat zeldzamere soorten. Met al deze aspecten is rekening gehouden bij het schatten van de daadwerkelijke broedpopulatie.

In de winter zijn de meeste vogels veel minder aan een territorium gebonden

dan in de broedtijd. Ze kunnen zich dan over grotere afstanden verplaatsen. Zo is het mogelijk dat groepen Kieviten en Spreeuwen door een gebied zwerven en in meerdere hokken zijn genoteerd. Aan de andere kant kunnen daardoor ook vogels gemist worden. Vooral bij mobiele en zeldzame soorten kan makkelijk een cumulatief effect optreden, waardoor de berekende populatie (veel) te hoog uitkomt. Een extra cumulatief effect kan optreden als het aandeel van de stippen dat afkomstig is uit aanvullende waarnemingen, veelal afkomstig uit Waarneming.nl, groot is. Voor soorten met een grote actieradius en met een hoog percentage aanvullende waarnemingen is de geschatte winterpopulatie daarom vaak (een stuk) lager dan de minimale berekende winterpopulatie op basis van de aantalsklassen. Voor meer verborgen levende soorten als uilen en Waterral is als minimum schatting vaak een hoger aantal bepaald dan de minimale berekende populatie.

Vooraf bij wijziging van de weersomstandigheden, zoals aan het einde van de winter van 2021, zijn verplaatsingen opgetreden. Ruim een week voor het einde van de tweede telwinter stak er een koude oostenwind op en viel er gedurende twee dagen sneeuw. Bijna al het oppervlaktewater vroom dicht. Gevolg was onder meer dat er nogal wat Houtsnippen opdoken. Veel tellers waren toen al klaar met hun telling. Voor de Houtsnip is daardoor bijna 90% van het aantal stippen op de verspreidingskaart afkomstig van aanvullende waarnemingen uit Waarneming.nl. Met name wat zeldzamere soorten worden na ontdekking veelvuldig in Waarneming.nl ingevoerd door bezoekende vogelaars, zogenaamde twitchers. Dit speelt vooral bij zeer zeldzame soorten en ook bij iets minder zeldzame soorten die voor het eerst in een jaar worden waargenomen. Er zijn nogal wat mensen in Amsterdam die een jaarlijst bijhouden waarop ze zoveel mogelijk soorten willen noteren. Bij een tweede waarneming van dezelfde soort is het aantal bezoekers dan al gauw kleiner en dus ook het aantal

Territoriaal gedrag van Meerkoeten kan er heftig aan toe gaan

Foto: Roely Bos

vervolgwaarnemingen in Waarneming.nl. Bij een relatief zeldzame vogel is de kans daarom groter dat deze in meerdere kilometerhokken wordt vastgesteld dan bij een meer algemene vogelsoort. Zeker als het een soort betreft met een grote actieradius. In de wintermaanden speelt dit in nog sterkere mate, omdat vogels dan niet of minder gebonden zijn aan een territorium. Zo is in 2020 een enkele Ijsduiker die een tijdje in het Nieuwe Meer rondzwom in 8 verschillende kilometerhokken gemeld en werd de eerste Kleine Topper voor de Amsterdamse regio in de winter van 2019/2020 in 3 verschillende kilometerhokken waargenomen. Het moge duidelijk zijn dat de winterpopulatie voor deze soorten op 0 tot 1 is geschat. Waar relevant wordt hier in de soortbeschrijving op ingegaan.

2.4 HET WEER IN 2020 EN 2021

Het verloop van de winter heeft, met name bij standvogels, invloed op de populatie in het voorjaar. Ook droogte of juist natte omstandigheden kunnen de stand van bepaalde soorten beïnvloeden. Het optreden van vorstperiodes en sneeuwval in de winter kan leiden tot trekbewegingen onder vogels. Hieronder volgt daarom een beknopte impressie van het weer van beide winters en voorjaren in de atlasjaren 2020 en 2021.

De atlaswinters

De winter van 2020 was uitzonderlijk zacht en verliep vrij nat. Winterse neerslag ontbrak vrijwel geheel. Het was de op één na zachtste winter sinds het begin van de metingen in 1901. December 2019 verliep zeer zonnig, terwijl januari en februari 2020 juist vrij somber waren. Met name februari verliep erg zacht en ook zeer nat en winderig.

De winter van 2021 was zachter dan normaal en aan de natte kant. In het noordwesten was de winter het natst. Dit kwam vrijwel geheel op naam van december 2020, die in het noordwesten een zeer natte maand was. Na een week met sneeuw en matige tot strenge vorst viel op 15 februari 2021 de dooi in. Na een paar

Een Houtsnip in het Amstelpark

Foto: Roely Bos

zachte en wisselvallige dagen brak onder invloed van een hogedrukgebied boven Midden-Europa een voorjaarsachtige periode aan met maximumtemperaturen tussen 15 en bijna 20 °C.

De atlaslentes

De lente van 2020 kan gekarakteriseerd worden als vrij zacht, zeer droog en record zonnig. April verliep zeer zacht, terwijl de temperatuur in mei op normale waardes lag. Met name de maanden april en mei verliepen zeer droog, met over de gehele lente gemeten gemiddeld 77 millimeter neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 172 millimeter. Het was de zonnigste lente sinds het begin van de metingen. Juni verliep zeer warm, zeer zonnig en nat. Ondanks de natte maand was het neerslagtekort vrijwel overal nog duidelijk groter dan normaal.

De lente van 2021 verliep zeer koud, met name de maanden april en mei. De eerste helft van maart verliep wisselvallig en er was sprake van een storm. Eind maart waren er enkele warme dagen. In april

kwam van oorsprong koude lucht uit de poolstreken naar onze omgeving. Vanaf 5 april vielen er talrijke sneeuw- en hagelbuien. De temperaturen lagen ver onder normaal. Pas vanaf 13 april werd het geleidelijk droger en minder koud. Mei kende veel weertypen: koud, zonnig en meest droog weer en in de nachten plaatselijk lichte vorst, nat en onstuimig weer, winterse buien en temperaturen ruim onder normaal en een korte warme periode. Tijdens de laatste dagen van de maand stabiliseerde het weer en kwam het bij weinig wind en veel zon nog tot enkele warme dagen.

De lente van 2021 was veel minder warm dan normaal en kende geen zomerse dagen, tegen 4 normaal. Maart verliep vrij droog, april verliep normaal qua neerslag en mei was een zeer natte maand. Na de koude april- en meimaand werd juni de warmste junimaand sinds 1901. Vooral vanaf 16 juni liepen de temperaturen flink op. Verder kan juni 2021 gekarakteriseerd worden als zonnig en nat.

Centrum

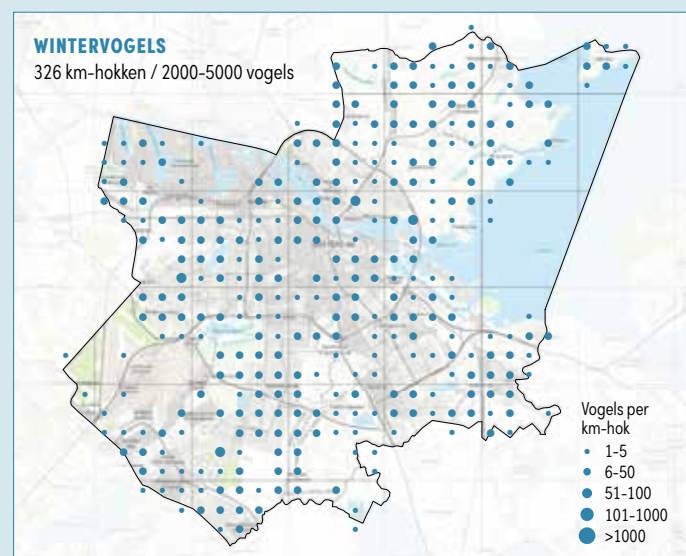
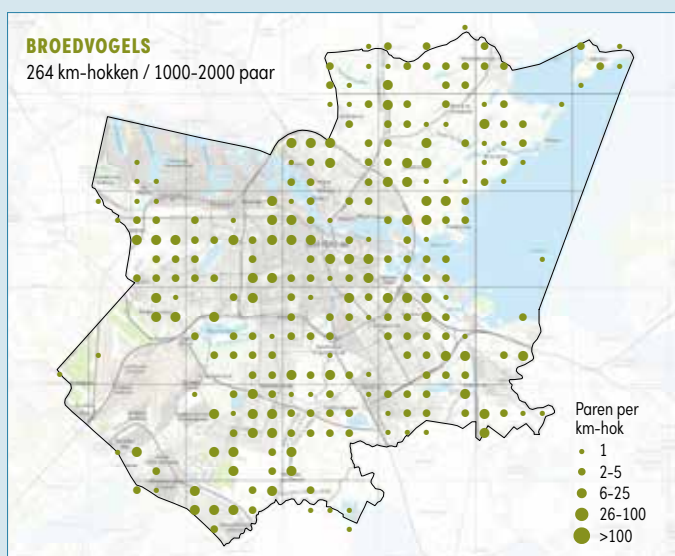
Foto: Roely Bos

De Romeinen begonnen waarschijnlijk ruim tweeduizend jaar geleden met het houden en kweken van Wilde Eenden voor het (soep)vlees en de eieren. In de loop der jaren ontstonden tientallen kweekvormen met soms zeer uiteenlopend uiterlijk. In heel Europa hielden particulieren eenden in siervijvers, in eendenkooien, op boerderijen en later ook op kinderboerderijen. Regelmatig

ontsnaptten er exemplaren, die zich vermengden met Wilde Eenden. Gemengde broedparen van Wilde Eend en Soepeend komen veel voor. Sovon wil onderzoeken of deze hybridisatie een van de oorzaken is van de achteruitgang van de Wilde Eend. De afwijkend gekleurde vrouwtjes Soepeenden zijn minder goed gecamoufleerd en hebben daarom mogelijk een lager broedsucces. Daarom is het van

Voor vrijwel elke Amsterdammer is de kennismaking met eenden in het park de eerste bewuste natuurbeleving. Voor kleine kinderen zijn de voor hen reusachtige eenden razend interessant, met hun gekwaak en gedoe. Veel van die eenden zijn Soepeenden. Dit zijn afstammelingen van gedomesticeerde Wilde Eenden, die in verkleed behoorlijk kunnen afwijken van hun voorouders. Ze hebben witte plekken waar dat niet hoort, missen de witte halsring, zijn helemaal wit of juist helemaal donker, te groot of te klein of ze lopen helemaal rechtop, anders dan Wilde Eenden. Sommige hebben zelfs een kuifje op hun kop.

belang om beide vormen te onderscheiden. Ook de kuikens van Soepeenden zien er anders uit dan die van de Wilde Eend. Ze zijn vaak egaal geel of bruin, terwijl die van de Wilde Eend een karakteristieke geelbruine streepjespyjama dragen. De laatste jaren is er discussie over de wenselijkheid van eendjes voeren. De educatieve waarde wordt door niemand ontkend. Het plezier dat kinderen (en ook

sommige ouderen) beleven aan eendjes voeren is overduidelijk. Brood voeren zou volgens sommigen echter leiden tot verminderde vitaliteit van eenden, resulterend in een vroegtijdige dood. Hiervoor is geen enkel bewijs. Vogelbescherming stelt op haar website: 'We weten niet of brood voeren de eenden jaren van hun leven kost. Maar vast staat wel dat veel brood eten niet gezond is voor eenden.' Ook voor deze laatste bewering is geen hard bewijs. Wie Soepeenden en Wilde Eenden een tijdje bekijkt in parken waar ze gevoerd worden, ziet dat ze niet alleen brood eten, maar ook gras, oeverplanten en waterplanten. Veel eenden vliegen 's nachts naar weidegebieden rond de stad om daar gras te eten, ter aanvulling op het fastfood dat ze van de Amsterdammers krijgen. Alleen op plekken waar constant veel te veel gevoerd wordt, zoals in het Oosterpark, scharrelen nadrukkelijk obese eenden rond. Vogelbescherming heeft als standpunt dat het voeren van eenden niet verboden moet worden, maar dat je informatie moet geven hoe je verstandig voert. Niet te veel en met afwisseling, door bijvoorbeeld ook mais, doperwten en granen te voeren. In Amsterdam zou een voerverbod veel mensen en vooral veel kinderen verdriet doen, terwijl de gezondheid van eenden er niet door

zal verbeteren. De gemeente Amsterdam kan daarom het beste het standpunt van Vogelbescherming overnemen.

VOORKOMEN

Soep- of Parkeenden zijn grotendeels standvogels. Groepen eenden kunnen zich het hele jaar door, zelfs tijdens de rui, op dezelfde plek ophouden. In Nederland komen Soepeenden vooral voor in de waterrijke delen in het westen van het land. In ons onderzoeksgebied broeden ze vrijwel overal, zowel in de agrarische buitengebieden als in de stad zelf. Ze mijden echter het Westelijk Havengebied, Schiphol en grotere bedrijventerreinen. Gebrek aan geschikt water en/of gebrek aan voerende mensen kan hiervan de oorzaak zijn.

Het aantal broedparen van de Soepeend schatten we op 1000 tot 2000. Het aantal broedparen van de Wilde Eend op 4000 tot 8000. Het aandeel Soepeenden op het totale aantal Wilde Eenden en Soepeenden samen zou je dan op 20% kunnen stellen. Dit komt overeen met waarden gevonden in de Krimpenerwaard en Kennemerland.

VERANDERINGEN

Bij eerdere inventarisaties zijn Soepeenden niet meegenomen, zodat een

uitspraak over aantalsverandering in Amsterdam niet mogelijk is. Landelijk wijzen steekproeven op een afname van Soepeenden van 40% in de laatste 10 jaar. Bij de Wilde Eend is een soortgelijke afname te zien. De oorzaken hiervan zijn voorlopig onbekend, al zijn er aanwijzingen dat de kuikenoverleving te laag is. Duidelijk is wel dat beide vormen, zowel Soepeend als Wilde Eend, voorlopig nog algemeen in Amsterdam voorkomen, tot vreugde van de stadsbewoners.

Tekst: Remco Daalder

